

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ТУРИСТСЬКО-КРАЄЗНАВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ

У статті висвітлені особливості підготовки майбутніх учителів до організації туристсько-краєзнавчої діяльності старшокласників.

The article covers the peculiarities of training future teachers for senior pupils' tourist and local studies activity organization.

Сучасний етап розвитку України, інтеграція її у світове товариство вимагають створення нової системи освіти, яка визначається як "стратегічна основа розвитку особистості, суспільства, нації й держави, запорука майбутнього" [2: 4]. Нова система освіти повинна бути спрямована на формування освіченої, творчої, висококультурної особистості, на створення умов для повноцінного розкриття її здібностей, задоволення освітніх потреб, підготовки до життя в умовах конкуренції. Таким чином, вважається загальноприйнятним, що пріоритетним напрямком державної політики в розвитку освіти є особистісна орієнтація.

Тому створення умов для особистісного та професійного росту фахівця стає одним із пріоритетних напрямів реформування вищої освіти. В цьому ж руслі визначаються і нові підходи до професійно-педагогічної освіти. Перед нею стоїть невідкладне завдання: „Формування вчителя, який здатний розвивати особистість дитини, зорієнтований на особистісний та професійний саморозвиток і готовий працювати творчо в закладах освіти різного типу” [1: 2]. Інакше кажучи, необхідно готувати такого педагога, який був би здатним забезпечити всебічний розвиток людини як особистості і найвищої цінності суспільства.

Втілення державної освітньої політики в життя суспільства, реалізація нової системи освіти, в першу чергу, залежить від вчителя, який повинен стояти у центрі всіх нових змін в освіті. Як стверджує С. Ніколаєнко, "Чим потужніша і ефективніша армія освітян, тим стабільніша і благополучніша наша держава" [3: 4].

Відповідно до таких переконань, проблема підготовки вчителя, вдосконалення педагогічної освіти, зокрема, її складової – професійно-педагогічної підготовки – є надзвичайно актуальною і потребує постійної уваги. При цьому необхідно враховувати, що пріоритети педагогічної освіти у ХХІ столітті змінилися. Це пояснюється рядом причин, серед яких науковці називають такі: визначальну важливість освіти у забезпеченні сталого людського розвитку, підвищення якості освіти, універсальності підготовки випускника та його адаптованості до ринку праці, орієнтація на особистісну орієнтованість навчального процесу, його інформатизацію.

На оновлення змісту освіти в Україні, як і в інших країнах Західної Європи, впливають процеси інтеграції, технологізації та формування загальноєвропейського освітнього простору; глобальні соціокультурні перетворення та нова концепція розвитку суспільства, коли пріоритетною стратегією розвитку сучасної вищої освіти є підвищення якості навчання через його фундаменталізацію та гуманізацію [5: 8].

Відповідно до нових вимог не може не виникнути необхідність підвищення рівня готовності випускників педагогічних навчальних закладів до професійної діяльності, що викликано процесом розбудови держави, національної школи, демократизацією процесів у країні. Звідси випливає нагальна потреба у вдосконаленні методики підготовки вчителя, котрий покликаний втілювати в життя нові принципи вітчизняної системи освіти; якому були б притаманні високий рівень професіоналізму, творча активність, відповідальність за результати свого навчання як підготовки до майбутньої професійної діяльності. Вищесказане зумовлене підвищенням статусу вчителя в суспільстві; новими економічними відносинами, що впливають на всі сфери життя в Україні, а у тому числі і освітню. Законодавчо-правову

основу реформування системи підготовки вчителя зі здобуттям Україною незалежності закріплено в низці державних документів, а саме: Конституція України (1993), Закони України „Про освіту” (1991), „Про вищу освіту” (1997), Державна програма „Вчитель” (1997, 2001), Концепція педагогічної освіти (1998), Національна доктрина розвитку освіти у XXI столітті (2001).

У нових соціально-економічних умовах закономірно виникає необхідність підготовки в навчальних закладах учителя з інноваційним мисленням, який вмів би працювати в різних типах шкіл, складати авторські програми і працювати з ними, взяти на себе відповідальність за розвиток кожної людини і школи взагалі. Немає сумнівів, що успішно розв’язати поставлені перед сучасною школою завдання може тільки вчитель, у якого сформовані високі морально-етичні риси, який добре володіє методикою виховної роботи з дітьми, здатний “запалити” учнів цікавими справами, залучити їх до виконання різноманітних особисто і соціально значущих видів діяльності.

Особливе місце має зайняти вміння організувати туристично-краєзнавчу роботи, бо вона, як відомо, є не тільки формою активного відпочинку, але й однією з форм додаткової освіти та виховання дітей. При цьому слід наголосити про важливість використання туристично-краєзнавчої діяльності у справі патріотичного виховання. Саме тому ми вважаємо необхідним зосередити увагу на залученні до цієї діяльності старшокласників, бо вони вже спроможні сприймати патріотизм не тільки на рівні почуттів і переконань, але й у діяльнісному аспекті. Така патріотична діяльність виявляється в історико-етнографічній, туристсько-краєзнавчій пошуковій роботі, пізнавальній діяльності, праці та ін.

У педагогічній науці вже встановлено, що патріотична діяльність включає:

- усвідомлення глибокого зв’язку з народом, участь у його справах, турбота про його благо;
- збереження та примноження культури, традицій, звичаїв, обрядів рідної країни;
- дотримання вироблених народом моральних норм і правил, законів держави;
- знання, повага та охорона символів своєї Батьківщини;
- діяльність, спрямовану на утвердження державності свого народу, зміцнення незалежності своєї держави та готовність її відстоювати та захищати;
- знання історії свого роду, народу, держави, прихильність до рідних місць;
- сумлінне виконання своїх обов’язків у навчанні, бажання творчо працювати тощо.

Треба зазначити, що таку інтегровану систему необхідно впроваджувати на протязі довготривалого часу. Тільки коли система дій, вчинків поступово переходить у рису характеру, стає властивістю особистості, тоді ми сміливо можемо казати, що це справжній патріот, громадянин незалежної української держави. І саме в цьому аспекті велике освітньо-виховне значення має туристично-краєзнавча діяльність старшокласників.

Самі учні з великою зацікавленістю ставляться до такої діяльності. Як засвідчують відповіді старшокласників (було опитано 483 учня шкіл західного регіону України), на запитання: “У якому виді діяльності Ви бажаєте прийняти участь?” серед найбільш популярних була названа туристсько-краєзнавча. Тим самим підтверджується, що саме цей вид діяльності, в якій ключове місце посідає шкільне краєзнавство як багатогранна науково-пізнавальна, пошукова й суспільно корисна діяльність учнів, пізнання глибокого коріння своєї Батьківщини, є важливим засобом підвищення рівня вихованості учнів, виховання в них патріотизму і національної гордості, формування національної свідомості.

Одночасно аналіз навчальних програм з психолого-педагогічних дисциплін, узагальнення результатів опитування студентів різних факультетів – майбутніх вчителів (було запропоновано відповісти на запитання: “Чи вмієте Ви залучити учнів до туристсько-краєзнавчої діяльності?” і “Як часто (постійно, не дуже часто, інколи, від випадку до випадку, рідко, дуже рідко, ніколи) Ви приймали участь у туристсько-краєзнавчій діяльності самі або організували її з іншими?”) – засвідчили, що у переважної більшості майбутніх педагогів не сформовані не тільки вміння і навички організації цього виду діяльності, але й переконання в їх необхідності. І це при тому, що саме в туристсько-краєзнавчій діяльності

формується у майбутніх вчителів людські особисті якості, які є важливими складовими у сучасній вітчизняній моделі професійно-педагогічної підготовки.

Отже, при проведенні аудиторних занять в курсах “Педагогіка“, “Методика виховної роботи“, при організації факультативів, спецкурсу “Туристсько-краєзнавча діяльність як фактор патріотичного виховання старшокласників“ (що ми вважаємо доцільним і дуже корисним), намагаючись підвищити ефективність підготовки майбутніх учителів до організації туристсько-краєзнавчої діяльності старшокласників, викладачі мають орієнтуватися на вирішення наступних завдань:

- звернути увагу студентів на важливість туристсько-краєзнавчої діяльності, яка організується на демократичних засадах і є одним із важливих засобів виховання старшокласників гідним громадянином, справжнім патріотом України;

- розкрити категорію “патріотизм“, основні функції і стадії розвитку цієї моральної риси; структуру патріотизму (загальну, зовнішню і внутрішню); складові патріотизму (національна свідомість, почуття любові до українського народу, рідної землі, Батьківщини, патріотичні почуття, переконання, патріотична діяльність);

- показати, що у системі навчально-виховної роботи зі школярами туризм – це вид пізнавально-культурної діяльності, який здійснюється з метою вивчення рідного краю, формування любові до його природи, довкілля;

- наголосити, що основні напрями змісту туристсько-краєзнавчої роботи в сучасній школі, її форми та методи знайшли відображення в нормативних документах і педагогічній літературі. Серед найважливіших аспектів – рух учнівської молоді за збереження і примноження традицій, звичаїв, обрядів народу „Моя земля – земля моїх батьків“, історико-краєзнавчі експедиції „Сто чудес України“, „Пам’ять“ тощо;

- розкрити технології організації різноманітних форм туристсько-краєзнавчої роботи: експедицій („Люби і знай свій край“, „Голос історії – голос майбутнього“); конференцій („До берегів відродження“, „Свята спадщина“); змагань із туризму (присвячені пам’яті ветеранів туризму); туристично-краєзнавчих гуртків (місцеві екскурсії, туристичні прогулянки; однододенні туристичні походи; багатоденні походи (10–12 днів) рідним краєм.

Досвід показує, що перспективними в освітньо-виховному сенсі є зльоти, змагання юних туристів – краєзнавців (від шкільного до обласного рівнів), організація шкільних клубів та кабінетів туризму; догляд за братськими могилами видатних людей; використання вже існуючих оздоровчих таборів; а також участь у щорічних сходженнях старшокласників на вершини Карпат (Говерлу, Хом’як, Рокиту, Щівку, Писаний камінь та ін.). За результатами виконаної роботи доречно проводити шкільні вечори, звіти творчих учнівських об’єднань, клубів, секцій народознавчого і туристсько-краєзнавчого спрямування; поповнення шкільного навчально-наочного фонду матеріалами, отриманими під час екскурсій і мандрівок; облаштування шкільної „Світлиці“ чи музею (населеного пункту, меморіального, профільного) тощо.

Само собою зрозуміло, що робота в зазначеному напрямку передбачає постійну співпрацю з музеями (місцевими, регіональними, державними), фондами, бібліотеками, громадськими організаціями, які опікуються питаннями ведення краєзнавчо-наукової, народознавчої, еколого-природоохоронної роботи.

Результати, які були отримані в процесі туристсько-спортивної роботи, взагалі в пошуковій туристично-краєзнавчої діяльності, дуже важливо з різних точок зору популяризувати в пресі, по радіо, телебаченню та в Інтернеті. Тим самим, зокрема, з’являться можливості для встановлення творчих зв’язків з іншими осередками туристсько-краєзнавчої роботи як в Україні, так і за її межами.

Не викликає сумнівів, що дослідницька туристсько-краєзнавча діяльність може сприяти у створенні умов для творчого, інтелектуального, духовного та фізичного розвитку дітей у вільний від навчання час; надавати додаткову освіту з гуманітарного, природничого й спортивно-оздоровчого напрямів тощо

При аналізі змісту різних форм туристсько-краєзнавчої діяльності старшокласників необхідно наголосити, що всі вони мають бути спрямовані на вирішення конкретно окреслених народознавчо-краєзнавчих завдань; бажано, щоб вони були безпосередньо пов'язані з місцем власного проживання молоді.

Залучення старшокласників до участі у цих формах роботи дає можливість педагогам через пізнання рідного краю, його традицій, історичних подій спонукати учнів до самостійних пошуків істини, вдосконалення критичного мислення, уміння аналізувати, міркувати, ставити питання, самостійно шукати відповіді, брати участь в громадському житті, захищати свої інтереси, поважати інтереси і права інших, самореалізовуватись, виявляти ініціативу та ін.

Важливим є й те, що саме участь у туристсько-краєзнавчій діяльності, яка передбачає й природоохоронну, є одним із варіантів здійснення учнівського самоврядування, що дуже важливо в процесі перебудови виховної роботи в школі. Це дозволить “завдяки охопленню всіх сторін життя дитини, неформальному й нерегламентованому характерові, відповідності інтересам і запитам школярів” комплексно вплинути на розвиток особистості [4: 20].

Участь школярів старших класів у туристсько-краєзнавчій діяльності формує у них культуру поведінки, розвиває мотивацію до виконання різних видів діяльності, зокрема трудової, виховує дбайливе ставлення до природних ресурсів, почуття поваги до власної історії, перевіряє на практиці активність, креативність її учасників, вміння критично оцінити особистий внесок у суспільно-корисну роботу, твердість почуття відповідальності, а також прояв позитивних або негативних вчинків.

Найбільший вплив на виховування громадсько-моральних якостей особистості мають такі активні форми туризму і краєзнавства, які з огляду на особливості старшого шкільного віку, повинні бути цікавими для учнів, дозволяти проявити якості, уміння і навички, притаманні тільки їм, розкрити власні здібності, тобто створюють можливість вияву власного “Я”, емоційно наповнені, у яких можна поєднати власні інтереси з колективними тощо. Як засвідчує проведене дослідження, тільки така організація туристсько-краєзнавчої роботи дає тривалий, стійкий моральний і навчально-виховний ефект.

Для програмно-методичного забезпечення навчальної роботи зі студентами необхідно використовувати посібники, рекомендовані Міністерством освіти України, в поєднанні з авторськими програмами працівників шкіл і навчальних закладів, де враховано різномірне підготовку учнів. Можна послатися, наприклад, на розроблену й рекомендовану для всіх установ освіти Івано-Франківської області “Орієнтовну тематику діяльності краєзнавчо-мандрівничого напрямку для учнівських молодіжних організацій, об'єднань, товариств”.

У цілому цілеспрямована підготовка майбутніх педагогів до туристсько-краєзнавчої діяльності в навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів та безпосереднє включення їх до участі в цьому виді діяльності створюють умови для оптимізації патріотичного виховання учнів старших класів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України „Про освіту”. – К., 1991.- 37 с.
2. Концепція педагогічної освіти. – К., 1998. – 20 с.
3. Марченко Л. Станіслав Ніколаєнко: Чим потужніша армія освітян...// Освіта України. – 2005. – № 73 (4 жовтня). – С. 1,4.
4. Ніколаєнко С. Освіта в інноваційному поступі суспільства // Освіта України. – 2006. – №60–61, 14 серпня. – С. 1-21.
5. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій: Навч. посіб. / За ред. І.А. Зязюна, О.М. Пехоти. – К.: Видавництво А.С.К., 2003. – 240 с.